A BÍRÓSÁG ÍTÉLETE (harmadik tanács)

2016. november 9.*

„Előzetes döntéshozatal — 2008/48/EK irányelv — Fogyasztóvédelem — Fogyasztói hitel — Az 1. cikk (3) bekezdésének m) pontja, a 10. cikk (1) és (2) bekezdése, a 22. cikk (1) bekezdése és a 23. cikk — A »nyomtatott formában« és a »más tartós adathordozón« kifejezések értelmezése — Egy másik dokumentumra hivatkozó megállapodás — A nemzeti jog értelmében vett »írásbeli forma« követelménye — A megkövetelt információknak objektív paraméterekre való hivatkozással történő megjelölése — Határozott idejű hitelmegállapodásban feltüntetendő tartalmi elemek — A kötelező információk hiányának következményei — Arányosság”

A C-42/15. sz. ügyben,

az EUMSZ 267. cikk alapján benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem tárgyában, amelyet az Okresný súd Dunajská Streda (dunaszerdahelyi kerületi bíróság, Szlovákia) a Bírósághoz 2015. február 2-án érkezett, 2014. december 19-i határozatával terjesztett elő az előtte

a **Home Credit Slovakia a.s**.

és

Klára Bíróová között folyamatban lévő eljárásban,

A BÍRÓSÁG (harmadik tanács),

tagjai: L. Bay Larsen tanácselnök, M. Vilaras, J. Malenovský, M. Safjan (előadó) és D. Šváby bírák,

főtanácsnok: E. Sharpston,

hivatalvezető: M. Aleksejev tanácsos,

tekintettel az írásbeli szakaszra és a 2016. február 24-i tárgyalásra,

figyelembe véve a következők által előterjesztett észrevételeket:

– a szlovák kormány képviseletében B. Ricziová, meghatalmazotti minőségben,

– a német kormány képviseletében T. Henze és J. Kemper, meghatalmazotti minőségben,

– az Európai Bizottság képviseletében G. Goddin és A. Tokár, meghatalmazotti minőségben,

a főtanácsnok indítványának a 2016. június 9-i tárgyaláson történt meghallgatását követően,

meghozta a következő

* Az eljárás nyelve: szlovák.

Ítéletet

1 Az előzetes döntéshozatal iránti kérelem a fogyasztói hitelmegállapodásokról és a 87/102/EGK tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló, 2008. április 23-i 2008/48/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv (HL 2008. L 133., 66. o.; helyesbítések: HL 2009. L 207., 14. o.; HL 2010. L 199., 40. o.; HL 2011. L 234., 46. o.) 1. cikke (3) bekezdése m) pontjának, 10. cikke (1) és (2) bekezdésének, 22. cikke (1) bekezdésének és 23. cikkének értelmezésére irányul.

2 Ezt a kérelmet a Home Credit Slovakia a.s. és Klára Bíróová között az e társaság által ez utóbbi személy részére nyújtott azon hitel fennmaradó összegének megfizetése iránti kérelem tárgyában folyamatban lévő jogvita keretében terjesztették elő, amelyet ez utóbbi személy nem fizetett meg.

Jogi háttér

Az uniós jog

3 A 2008/48 irányelv (7), (9), (10), (19), (30), (31) és (47) preambulumbekezdése a következőket mondja ki:

„(7) Annak érdekében, hogy a fogyasztói hitelek jól működő belső piacának kialakulását megkönnyítsék, számos kulcsfontosságú területen harmonizált közösségi keretről szükséges rendelkezni. […]

[…]

(9) Teljes harmonizációra van szükség annak biztosítására, hogy a Közösségben valamennyi fogyasztó érdekeit magas szinten és egyenlő módon védelmezzék, illetve, hogy valódi belső piacot lehessen létrehozni. Ezért a tagállamok nem tarthatnak fenn vagy vezethetnek be olyan nemzeti rendelkezéseket, amelyek eltérnek az ezen irányelvben meghatározottaktól. Ilyen korlátozás azonban csak olyan esetben alkalmazandó, amikor harmonizált rendelkezések szerepelnek ebben az irányelvben. Ilyen harmonizált rendelkezések hiányában a tagállamok szabadon tarthatnak fenn vagy vezethetnek be nemzeti jogszabályokat. […]

(10) Az ezen irányelvben szereplő meghatározások kijelölik a harmonizáció alkalmazási körét. A tagállamoknak az irányelv rendelkezései végrehajtására vonatkozó kötelezettségét éppen ezért az irányelvnek az e meghatározások által kijelölt alkalmazási körére kell korlátozni. […]

[…]

(19) Annak érdekében, hogy a fogyasztók a tények teljes ismeretében hozhassanak döntést, a hitelmegállapodás megkötését megelőzően megfelelő tájékoztatást kell kapniuk a hitel feltételeiről, költségeiről és kötelezettségeikről olyan tájékoztató formájában, amelyet a fogyasztók magukkal vihetnek és tanulmányozhatnak. […]

[…]

(30) Ezen irányelv nem szabályozza a hitelmegállapodások érvényességével kapcsolatos szerződésjogi kérdéseket. Ezért a tagállamok e területen fenntarthatnak vagy bevezethetnek a közösségi joggal összhangban lévő nemzeti rendelkezéseket. A tagállamok megállapíthatnak a hitelmegállapodás megkötésére irányuló ajánlatra vonatkozó jogszabályokat, különösen az ajánlattétel időpontjára, valamint arra az időszakra vonatkozóan, amely során az ajánlat a hitelezőre nézve kötelező erejű. Amennyiben az ajánlattételre az ezen irányelv által előírt, a szerződéskötést megelőző

tájékoztatással egy időben kerül sor, azt, mint bármely egyéb kiegészítő információt, amelyet a hitelező a fogyasztónak meg kíván adni, külön dokumentumban kell biztosítani, amely az általános európai fogyasztói hiteltájékoztatóhoz csatolható.

(31) Annak érdekében, hogy a fogyasztók a hitelmegállapodás szerinti jogaikat és kötelezettségeiket megismerhessék, a hitelmegállapodásnak világosan és tömören tartalmaznia kell valamennyi szükséges információt.

[…]

(47) A tagállamoknak meg kell állapítaniuk az ezen irányelv alapján elfogadott nemzeti rendelkezések megsértése esetén alkalmazandó szankciókra vonatkozó szabályokat, és biztosítaniuk kell végrehajtásukat. Bár e szankciók megválasztása a tagállamok hatáskörében marad, azoknak hatékonyaknak, arányosaknak és visszatartó erejűeknek kell lenniük.”

4 Ezen irányelv „Cél” című 1. cikke értelmében:

„Ezen irányelv célja a tagállamok fogyasztóknak nyújtott hitelekkel kapcsolatos megállapodásokra vonatkozó törvényei, rendeletei és közigazgatási eljárásai [helyesen: törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezései] egyes aspektusainak összehangolása.”

5 Az említett irányelv „Fogalommeghatározások” című 3. cikke m) pontjában a következőket mondja ki:

„Ezen irányelv alkalmazásában a következő fogalommeghatározások alkalmazandók:

[…]

m) »tartós adathordozó«: olyan eszköz, amely lehetővé teszi a fogyasztó számára a személyesen neki címzett adatoknak a jövőben is hozzáférhető módon és az adat céljának megfelelő ideig történő tárolását, valamint a tárolt adatok változatlan formában történő megjelenítését”.

6 Ugyanezen irányelvnek „A hitelmegállapodásokban feltüntetendő információk” című 10. cikke a következőképpen rendelkezik:

„(1) A hitelmegállapodásokat nyomtatott formában vagy más tartós adathordozón kell elkészíteni.

Valamennyi szerződő félnek kézhez kell kapnia a hitelmegállapodás egy-egy példányát. Ez a cikk nem érinti a hitelmegállapodások megkötésének érvényességére vonatkozó, a közösségi joggal összhangban álló nemzeti rendelkezéseket.

(2) A hitelmegállapodásnak világos és egyértelmű módon tartalmaznia kell a következőket:

a) a hitel típusa;

b) a szerződő felek neve, postai címe és adott esetben az érintett hitelközvetítő neve és postai címe;

c) a hitelmegállapodás időtartama;

d) a teljes hitelösszeg és a hitel lehívására vonatkozó feltételek;

e) meghatározott áru vagy szolgáltatás vonatkozásában halasztott fizetés formájában nyújtott hitel vagy kapcsolódó hitelmegállapodások esetén az áru vagy szolgáltatás és annak készpénzára;

f) a hitelkamatláb, a hitelkamatláb alkalmazására vonatkozó feltételek és adott esetben bármilyen, az eredeti hitelkamatlábra alkalmazandó index- vagy referencia-kamatláb, továbbá a hitelkamatláb változtatásával kapcsolatos időszakok, feltételek és eljárások. Ha eltérő körülmények esetén eltérő hitelkamatlábak alkalmazandók, a fent említett információk valamennyi alkalmazandó hitelkamatláb esetében;

g) a teljeshiteldíj-mutató és a fogyasztó által fizetendő teljes összeg, a hitelmegállapodás megkötésének időpontjában kiszámítva; valamennyi, a teljeshiteldíj-mutató kiszámításához felhasznált feltevés megemlítésével;

h) a fogyasztó által teljesítendő fizetések összege, száma és gyakorisága, és adott esetben az a sorrend, amelynek megfelelően a különböző fennálló, eltérő hitelkamatlábú egyenlegekbe befizetésre kerülnek a törlesztések célját szolgáló fizetések;

i) ha egy hitelmegállapodásra vonatkozóan határozott időtartamú tőketörlesztésről van szó, a fogyasztó joga, hogy kérésére ingyenesen, a hitelmegállapodás teljes időtartama alatt számlakivonatot kapjon törlesztési táblázat formájában.

A törlesztési táblázat feltünteti a hátralevő fizetéseket, az ilyen összegek megfizetésére vonatkozó időtartamokat és feltételeket; a táblázat tartalmazza a törlesztések bontását a tőketörlesztés kimutatására, a hitelkamatláb alapján számított kamatot és adott esetben a járulékos költségeket; amennyiben a kamatláb nem rögzített, vagy a járulékos költségek a hitelmegállapodás szerint változhatnak, a törlesztési táblázat világos és egyértelmű módon jelzi, hogy a táblázat adatai kizárólag a hitelkamatlábnak vagy a járulékos költségeknek a hitelmegállapodás szerinti, következő változásáig érvényesek;

j) ha a díjakat és a kamatot tőketörlesztés nélkül kell megfizetni, kimutatás a hitelkamat fizetésének időszakairól és feltételeiről és bármely kapcsolódó rendszeres és nem rendszeres díjakról;

k) adott esetben a mind a fizetési ügyleteket, mind a lehívásokat rögzítő egy vagy több számla fenntartásának díjai, kivéve, ha a számlanyitás fakultatív, a fizetési ügyletek és a lehívások céljára egyaránt szolgáló fizetési eszköz használati díjai és a hitelmegállapodásból eredő bármely díj, valamint e díjak megváltoztatásának feltételei;

l) a késedelmes fizetések esetén alkalmazandó, a megállapodás megkötése időpontjában alkalmazandó kamat és a kiigazítására vonatkozó rendelkezések, valamint adott esetben a fizetendő késedelmi díjak;

m) a fizetés elmulasztásának következményeire vonatkozó figyelmeztetés;

n) adott esetben nyilatkozat arról, hogy a felmerülő közjegyzői díjak megfizetendők;

o) az előírt garanciák és biztosítás, ha van ilyen;

p) az elállási jog megléte vagy hiánya, azon időszak, amelyen belül az elállási jog gyakorolható, valamint az elállási jog gyakorlásának egyéb feltételei, ideértve a fogyasztó azon kötelezettségére vonatkozó tájékoztatást is, hogy a 14. cikk (3) bekezdésének b) pontja értelmében a lehívott tőkeösszeget, valamint a kamatot és a napi kamatösszeget meg kell fizetnie;

q) a 15. cikkből eredő jogokra vonatkozó információ, valamint az e jogok gyakorlására vonatkozó feltételek;

r) a határidő előtti visszafizetés joga, a határidő előtti visszafizetés eljárása, valamint adott esetben tájékoztatás a hitelező ellentételezési jogáról és az ellentételezés meghatározásának módjáról;

s) a hitelmegállapodás felbontása jogának gyakorlása esetén alkalmazandó eljárás;

t) a fogyasztó számára rendelkezésre áll-e peren kívüli panasz- és jogorvoslati eljárás, és ha igen, akkor az milyen módon vehető igénybe;

u) adott esetben az egyéb szerződési feltételek;

v) adott esetben az illetékes felügyeleti hatóság neve és címe.

(3) A (2) bekezdés i) pontja esetében a hitelezőnek a fogyasztó kérésére ingyenesen rendelkezésére kell bocsátania a hitelmegállapodás teljes időtartama alatt a számlakivonatot törlesztési táblázat formájában.

(4) Olyan hitelmegállapodás esetében, ahol a fogyasztó általi fizetések nem vezetnek a teljes hitelösszeg azonnali, ennek megfelelő törlesztéséhez, hanem tőkeképzésre használják a hitelmegállapodásban vagy egy járulékos megállapodásban megállapított időszakokban és feltételek szerint, a (2) bekezdés szerinti tájékoztatás világos és egyértelmű nyilatkozatot tartalmaz arra vonatkozóan, hogy az ilyen hitelmegállapodások nem írnak elő a hitelmegállapodás szerinti teljes hitelösszeg lehívására visszafizetési garanciát, kivéve, ha ilyen garanciát nyújtanak.

[…]”

7 A 2008/48 irányelvnek „Az elállás joga” című 14. cikke az (1) bekezdésében a következőket írja elő:

„A fogyasztó tizennégy naptári napon belül indokolás nélkül elállhat a hitelmegállapodástól.

Az elállásra nyitva álló időszak kezdete:

a) vagy a hitelmegállapodás aláírásának napja; vagy

b) az a nap, amikor a fogyasztó a 10. cikk értelmében megkapja a szerződéses feltételeket és tájékoztatást, ha ez az időpont későbbi, mint az a) pontban említett időpont.”

8 Ezen irányelv „Harmonizáció és az irányelv kötelező jellege” című 22. cikkének a szövege a következő:

„(1) Amennyiben ez az irányelv harmonizált rendelkezéseket tartalmaz, a tagállamok nem tarthatnak fenn vagy a nemzeti jogukba nem vezethetnek be az ebben az irányelvben meghatározottaktól eltérő rendelkezéseket.

[…]

(3) A tagállamok továbbá biztosítják, hogy az általuk ezen irányelv végrehajtása során elfogadott rendelkezések a megállapodások szövegezéséből adódóan nem [helyesen: ne legyenek] megkerülhetők, különösen az ezen irányelv hatálya alá tartozó lehívások vagy hitelmegállapodások olyan hitelmegállapodásokba történő integrálásával, amelyek jellege vagy célja lehetővé teszi az irányelv alkalmazásának megkerülését.

[…]”

9 Az említett irányelv „Szankciók” című 23. cikke a következőket írja elő:

„A tagállamoknak meg kell állapítaniuk az ezen irányelv alapján elfogadott nemzeti rendelkezések megszegése esetén alkalmazandó szankciókra vonatkozó szabályokat, és minden szükséges intézkedést meghoznak azok végrehajtásának biztosítására. Az előírt szankcióknak hatékonyaknak, arányosaknak és visszatartó erejűeknek kell lenniük.”

10 A 2008/48 irányelvnek az „Általános európai fogyasztóihitel-tájékoztató[ról]” szóló II. melléklete „A hiteltermék fő jellemzőinek leírása” című 2. pontjában tartalmazza „A részletek és adott esetben a részletek kiutalásának sorrendje” elnevezésű tételt. Ennek a tételnek a következő leírás felel meg:

„Önnek az alábbi fizetéseket kell teljesítenie:

[A fogyasztó által teljesítendő fizetések összege, száma és gyakorisága]

A kamat és/vagy díjak az alábbi módon fizetendők:”

A szlovák jog

11 A zákon č. 129/2010 Z. z. o spotrebiteľských úveroch a o iných úveroch a pôžičkách pre spotrebiteľov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (a fogyasztói hitelről és a fogyasztóknak nyújtott egyéb hitelekről és kölcsönökről, valamint egyes törvények módosításáról szóló 129/2010. sz. törvény, a továbbiakban: 129/2010. sz. törvény) alapeljárásra alkalmazandó szövegének célja a 2008/48 irányelv szlovák jogba való átültetése.

12 E törvény 9. cikke értelmében:

„(1) A fogyasztói hitelmegállapodást írásba kell foglalni. Minden szerződő fél legalább egy példányt kap nyomtatott formában vagy a fogyasztó számára hozzáférhető más tartós adathordozón.

(2) A fogyasztói hitelmegállapodásnak – a polgári törvénykönyv […] által előírt általános tartalmi elemek mellett – a következőket kell tartalmaznia:

[…]

k) a fizetések összege, száma és gyakorisága, valamint a kamatok és a további díjak, és adott esetben az a sorrend, amelynek megfelelően a különböző fennálló, eltérő hitelkamatlábú egyenlegekbe befizetésre kerülnek a törlesztések célját szolgáló fizetések;

i) ha egy hitelmegállapodásra vonatkozóan határozott időtartamú tőketörlesztésről van szó, a fogyasztó joga, hogy kérésére ingyenesen, a hitelmegállapodás teljes időtartama alatt számlakivonatot kapjon az (5) bekezdés szerinti törlesztési táblázat formájában.

[…]”

13 Az említett törvény 11. cikkének (1) bekezdése a következőképpen rendelkezik:

„A nyújtott fogyasztói hitelt kamat- és költségmentesnek kell tekinteni, ha:

a) a fogyasztói hitelmegállapodás nem felel meg a 9. cikk (1) bekezdésében meghatározott írásbeli formának, és az nem tartalmazza a 9. cikk (2) bekezdésének a)–k), r) és y) pontjában, valamint a 10. cikk (1) bekezdésében meghatározott tartalmi elemeket,

b) a fogyasztói hitelmegállapodás a fogyasztó hátrányára pontatlan teljeshiteldíj-mutatót tartalmaz.”

14 Az Občiansky zákonník (polgári törvénykönyv) 40. cikke a következőket írja elő:

„(1) A törvényben előírt vagy a felek megállapodása szerinti alakiság mellőzésével létrehozott jognyilatkozat érvénytelen.

[…]

(3) Az írásba foglalt jognyilatkozat a létrehozójának aláírásával érvényes. Eltérő szabályozás hiányában, amennyiben több személy vesz részt a jognyilatkozat elkészítésében, e személyek aláírásának nem kell szükségszerűen ugyanazon a lapon szerepelnie. Az aláírást annak mechanikai úton előállított képe helyettesítheti a szokások által meghatározott esetekben.

(4) Az írásbeli forma követelménye teljesül, ha a jognyilatkozatot távíró, telex vagy olyan elektronikus eszközök útján hozzák létre, amelyek lehetővé teszik a jognyilatkozat tartalmának materiális formában történő megjelenítését és létrehozójának azonosítását. Az írásbeli forma követelménye akkor is teljesül, ha az elektronikus eszközök útján létrehozott jognyilatkozatot fokozott biztonságú elektronikus aláírással látják el.

[…]”

15 A polgári törvénykönyv 46. cikkének (2) bekezdése értelmében:

„Szerződés írásbeli formában való megkötése kizárólag egy ajánlat és egy írásbeli jognyilatkozattal való elfogadás fennállását feltételezi. […]”

16 Az Obchodný zákonník (kereskedelmi törvénykönyv) 273. cikkének a szövege a következő:

„(1) A szerződés tartalmának egy része a szakmai szervezetek vagy érdekszervezetek által előre meghatározott általános szerződési feltételekre történő utalással, illetve a megkötendő szerződés felei által ismert vagy az ajánlathoz csatolt más kereskedelmi feltételekre történő hivatkozással is megállapítható.

[…]

(3) A szerződés megkötéséhez a kereskedelmi gyakorlatban használt szerződésminták alkalmazhatóak.”

Az alapeljárás és az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések

17 2011. június 29-én a Home Credit Slovakia hitelezői minőségében olyan hitelmegállapodást kötött K. Bíróová adóssal, amely a hitelnyújtás időpontjában előrenyomtatott formanyomtatvány alapján készült.

18 Az előzetes döntéshozatalra utaló határozatból kitűnik, hogy ezek az előrenyomtatott részek olyan információkat tartalmaztak, amelyek többek között az adós személyes adataira, valamint a foglalkoztatására – ideértve a jövedelmét – vonatkoztak. Ezenkívül pontosításra kerültek a magára a hitelre vonatkozó adatok, valamint a pénzeszközök rendelkezésre bocsátása, tehát különösen a teljes hitelösszeg, a fogyasztó által fizetendő teljes összeg, a havi törlesztőrészletek összege, a havi törlesztőrészletek száma, a hitel törlesztőrészleteinek megfizetésére vonatkozó határidők, a hitelkamatláb, valamint a hitel teljes mértékben történő visszafizetésének határideje, amely a hitelnyújtás időpontjától számított 36 hónap elteltével jár el. Mivel a becsült teljeshiteldíj-mutató 35% és 37,5% között mozgott, annak pontos összegét a hitelnyújtást követően kellett meghatározni.

19 Mivel a szóban forgó teljes hitelösszeg 700 euró, az adós által fizetendő teljes összeget a megállapodásban 1 087,56 euróban határozták meg.

20 Továbbá ez a megállapodás előírta, hogy a „Home Credit Slovakia a.s. társaság kölcsönszerződésének feltételei – pénzkölcsön” című dokumentum (a továbbiakban: általános szerződési feltételek) az említett megállapodás szerves részét képezte.

21 Az így elkészített hitelmegállapodást a Home Credit Slovakia és K. Bíróová aláírta. Egyébiránt e megállapodás értelmében K. Bíróová aláírásával megerősítette, hogy megkapta az általános szerződési feltételeket, és azokat tudomásul vette, hogy az ezen általános szerződési feltételekben szereplő kikötések egyértelműek és kellően pontosak, valamint hogy egyetértett azzal, hogy kötik őt az említett általános szerződési feltételek.

22 Magukat az általános szerződési feltételeket a hitelmegállapodás felei nem írták alá.

23 Ezen általános szerződési feltételek értelmében az adós kérhette, hogy a hitelező bocsásson a rendelkezésére ingyenesen és a hitelmegállapodás teljes időtartama alatt törlesztési táblázat formájában olyan számlakivonatot, amely feltünteti a hátralévő fizetéseket, az ilyen összegek megfizetésére vonatkozó időtartamokat és feltételeket, ideértve az egyes visszafizetések bontását a tőke törlesztésének, a kamatoknak és adott esetben a járulékos költségeknek a megjelölésével.

24 Az említett általános szerződési feltételek ugyanakkor nem pontosították, hogy a kölcsön visszafizetése címén az adós által teljesített egyes havi törlesztőrészleteket milyen arányban fordítják egyrészt a kamatok és a költségek megfizetésére, másrészt pedig a tőke törlesztésére.

25 Miután K. Bíróová kifizetett kéthavi törlesztőrészletet, abbahagyta a nyújtott hitel visszafizetését. Következésképpen a Home Credit Slovakia a teljes hitel határidő előtti visszafizetését követelte, és felhívta K. Bíróovát a tőke, a késedelmi kamatok, valamint a hitelmegállapodásban előírt, késedelem esetére kikötött kötbér megfizetésére.

26 A Home Credit Slovakia, miután követelése nem teljesült, keresetet indított a kérdést előterjesztő bíróság előtt követelésének behajtása érdekében. E tekintetben e bíróság kétségeit fejezi ki a hitelmegállapodás érvényességét illetően, mivel annak általános szerződési feltételeit nem írták alá a felek, és e bíróság arra az álláspontra helyezkedik, hogy a jogvita megoldása a 2008/48 irányelv értelmezésétől függ.

27 Ilyen körülmények között az Okresný súd Dunajská Streda (dunaszerdahelyi kerületi bíróság, Szlovákia) úgy határozott, hogy felfüggeszti az eljárást, és a következő kérdéseket terjeszti a Bíróság elé előzetes döntéshozatalra:

„1) Úgy kell-e értelmezni a 2008/48 irányelv 3. cikkének m) pontjával összefüggésben értelmezett 10. cikkének (1) bekezdésében meghatározott »nyomtatott formában« és »más tartós adathordozón« fogalmát, hogy azok nemcsak a szerződő felek által aláírt dokumentumnak az irányelv 10. cikke (2) bekezdésének a)–v) pontjában előírt tartalmi elemeket (információkat) tartalmazó (fizikai) szövegét (»hard copy«) foglalják magukban, hanem valamennyi egyéb olyan dokumentumot is, amelyre az említett szöveg hivatkozik, és amely a belső jog alapján a szerződéses megállapodás szerves részét képezi (például a hitelező által szerkesztett olyan dokumentum, amely »általános szerződési feltételeket«, »hitelfeltételeket«, »költséglistát«, »részletfizetési tervet« tartalmaz), még akkor is, ha e dokumentum önmagában nem felel meg az »írásbeli forma« követelményének a nemzeti jog alapján (például azért, mert azt a szerződő felek nem írták alá)?

2) Az első kérdésre adandó válasz fényében:

Úgy kell-e értelmezni a 2008/48 irányelv 10. cikkének (1) és (2) bekezdését – annak 1. cikkével összefüggésben, amely szerint az irányelv a szóban forgó terület teljes harmonizációjára irányul –, hogy azzal ellentétes az olyan nemzeti szabályozás vagy gyakorlat, amely megköveteli, hogy a 10. cikk (2) bekezdésének a)–v) pontjában előírt valamennyi tartalmi elemet egyetlen olyan dokumentum tartalmazza, amely az érintett tagállam joga alapján megfelel az »írásbeli forma« követelményének (vagyis főszabály szerint a szerződő felek által aláírt dokumentum), és e nemzeti szabályozás vagy gyakorlat kizárólag azért nem tulajdonít a fogyasztói hitelmegállapodásnak teljes joghatást, mert az

aláírt dokumentum nem tartalmazza a megkövetelt tartalmi elemek egy részét, abban az esetben sem, ha ezeket az elemeket (részben vagy egészben) külön dokumentum tartalmazza (például a hitelező által szerkesztett olyan dokumentum, amely »általános szerződési feltételeket«, »hitelfeltételeket«, »költséglistát«, »részletfizetési tervet« tartalmaz), még akkor sem, ha maga az írásbeli szerződés hivatkozik erre a dokumentumra és az teljesíti a belső jog által a dokumentum szerződésbe foglalására vonatkozóan előírt feltételeket, és ily módon a megkötött fogyasztói hitelmegállapodás teljes egészében teljesíti a megállapodásnak az irányelv 10. cikke (1) bekezdése szerinti »más tartós adathordozón« történő elkészítésére vonatkozó követelményt?

3) Úgy kell-e értelmezni a 2008/48 irányelv 10. cikke (2) bekezdésének h) pontját, hogy az e rendelkezésben megkövetelt adatokat (konkrétan: a »fizetések gyakoriságát«)

   – a szóban forgó konkrét szerződés feltételei között kell egyedileg meghatározni (főszabály szerint az egyes részletek pontos lejárati dátumainak [év, hónap, nap] megjelölésével), vagy

   – elegendő, ha a szerződés olyan, objektív módon azonosítható paraméterekre történő általános hivatkozást tartalmaz, amelyekből ezen adatok kikövetkeztethetők (például egy olyan záradékkal, hogy »a havi részleteket minden egyes naptári hónap legkésőbb 15. napjáig kell megfizetni«, »az első részlet a szerződés aláírásától számított egy hónapon belül esedékes, és minden további részletet az előző havi törlesztőrészlet lejártától számított egy hónapon belül kell megfizetni« vagy ehhez hasonló megfogalmazással)?

4) Amennyiben a harmadik kérdés második francia bekezdésében foglalt értelmezés a helyes értelmezés: Úgy kell-e értelmezni a 2008/48 irányelv 10. cikke (2) bekezdésének h) pontját, hogy az e rendelkezésben előírt adatot (konkrétan: a »fizetések gyakorisága«) egy olyan külön dokumentum is tartalmazhatja, amelyre az írásbeli forma követelményét teljesítő szerződés utal (az irányelv 10. cikkének (1) bekezdése értelmében), de amelynek önmagában nem kell ezt a követelményt teljesítenie (vagyis főszabály szerint azt a szerződő feleknek nem kell aláírniuk; például lehet az a hitelező által szerkesztett olyan dokumentum, amely »általános szerződési feltételeket«, »hitelfeltételeket«, »költséglistát«, »részletfizetési tervet« tartalmaz)?

5) Úgy kell-e értelmezni a 2008/48 irányelv 10. cikke (2) bekezdésének i) pontját [ugyanezen rendelkezés] h) pontjával összefüggésben, hogy

   – nem szükséges, hogy az olyan határozott idejű hitelmegállapodás, amelyben a kölcsönadott tőke visszafizetésére/törlesztésére részletfizetés útján kerül sor, a megkötésekor tartalmazza az egyes részleteknek a kölcsönadott tőke visszafizetését, valamint a rendes kamatok és költségek megfizetését szolgáló részének pontos meghatározását (vagyis nem szükséges, hogy a részletes részletfizetési/törlesztési terv a szerződés szerves részét képezze), ezen adatok a hitelező által az adós kérésére bemutatott részletfizetési/törlesztési tervbe is belefoglalhatóak, vagy úgy, hogy

   – a 10. cikk (2) bekezdésének h) pontja az adósnak további jogot biztosít arra, hogy a törlesztési táblázatról kivonatot igényeljen a hitelmegállapodás érvényességi ideje alatt egy konkrétan megjelölt napra vonatkozóan, mindazonáltal ez a jogosultság nem mentesíti a szerződő feleket azon kötelezettség alól, hogy már magában a szerződésben rögzítsék az egyes tervezett (a hitelmegállapodás alapján annak időtartama alatt megfizetendő) részleteknek a tőke, valamint a rendes kamatok és költségek törlesztésére történő bontását, a szóban forgó konkrét szerződésre szabott módon?

6) Amennyiben az ötödik kérdés első francia bekezdésében foglalt értelmezés a helyes értelmezés: Ez a kérdés a 2008/48 irányelv által elérendő teljes harmonizáció körébe tartozik-e oly módon, hogy a tagállam – az irányelv 22. cikkének (1) bekezdése értelmében – nem követelheti meg, hogy a

hitelmegállapodás tartalmazza az egyes részleteknek a kölcsönadott tőke visszafizetését szolgáló része, valamint a rendes kamatok és költségek megfizetését szolgáló része pontos meghatározását (vagyis, hogy a részletes részletfizetési/törlesztési terv a szerződés szerves részét képezze)?

7) Úgy kell-e értelmezni a 2008/48 irányelv 1. cikkében foglalt rendelkezést – amely szerint az irányelv a szóban forgó terület teljes harmonizációjára irányul –, illetve a 23. cikkében foglalt rendelkezést – amely szerint a szankcióknak arányosaknak kell lenniük –, hogy az említett irányelvvel ellentétes az a nemzeti jogi rendelkezés, amelynek értelmében a hitelmegállapodásnak a 2008/48 irányelv 10. cikke (2) bekezdésében előírt tartalmi elemei többségének hiánya azt eredményezi, hogy a nyújtott hitelt kamat- és költségmentesnek kell tekinteni, és ily módon az adós kizárólag a szerződés alapján kapott tőkét köteles a hitelező részére visszafizetni?”

Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésekről

Az első és a második kérdésről

28 Az együttesen vizsgálandó első és második kérdésével a kérdést előterjesztő bíróság lényegében arra vár választ, hogy a 2008/48 irányelv 10. cikkének (1) és (2) bekezdését – ezen irányelv 3. cikkének m) pontjával összefüggésben – úgy kell-e értelmezni, hogy először a hitelmegállapodás ezen irányelv 10. cikkének (2) bekezdésében említett összes tartalmi elemének egyetlen dokumentumban kell szerepelnie, másodszor a nyomtatott formában elkészített hitelmegállapodást a feleknek alá kell írniuk, harmadszor pedig az aláírásra vonatkozó ezen követelmény az ilyen megállapodás összes tartalmi elemére alkalmazandó.

29 E tekintetben először is emlékeztetni kell arra, hogy a 2008/48 irányelv 10. cikke (1) bekezdésének első albekezdése értelmében a hitelmegállapodásokat nyomtatott formában vagy más tartós adathordozón kell elkészíteni.

30 Ebben az irányelvben azonban semmi nem jelzi azt, hogy az e rendelkezésben említett hitelmegállapodások elkészítésére egyetlen dokumentumban kerüljön sor.

31 Amint az a 2008/48 irányelv (31) preambulumbekezdésének tükrében értelmezett 10. cikkének (2) bekezdéséből kitűnik, az a követelmény, hogy az ezen rendelkezésben említett tartalmi elemek világos és egyértelmű módon kerüljenek a nyomtatott formában vagy más tartós adathordozón elkészített hitelmegállapodásban feltüntetésre, annak érdekében szükséges, hogy a fogyasztó megismerhesse jogait és kötelezettségeit.

32 Ez a követelmény hozzájárul a 2008/48 irányelv által követett cél megvalósításához, amely teljes és kötelező harmonizáció előírása a fogyasztói hitelek tárgyában számos kulcsfontosságú területen, amire az Unióban valamennyi fogyasztó érdekei magas szinten és egyenlő módon való védelmezésének biztosítása, valamint a fogyasztói hitelek jól működő belső piaca kialakulásának megkönnyítése céljából van szükség (lásd ebben az értelemben: 2016. április 21-i Radlinger és Radlingerová ítélet, C-377/14, EU:C:2016:283, 61. pont).

33 Jóllehet e célkitűzésre tekintettel nem szükségszerű, hogy a 2008/48 irányelv 10. cikkének (2) bekezdésében említett összes tartalmi elem egyetlen dokumentumba kerüljön, meg kell jegyezni, hogy e cikk (1) bekezdésére tekintettel az ezen (2) bekezdésben felsorolt összes tartalmi elemet nyomtatott formában vagy más tartós adathordozón kell elkészíteni, és azoknak a hitelmegállapodás szerves részét kell képezniük.

34 Mivel a 2008/48 irányelv 10. cikkének (2) bekezdésében említett tartalmi elemeket világos és egyértelmű módon kell feltüntetni, szükségszerű – amint azt lényegében a főtanácsnok indítványának 52. pontjában kiemelte –, hogy a hitelmegállapodás egyértelmű és pontos kereszthivatkozásokat tartalmazzon az ezen tartalmi elemeket magában foglaló többi nyomtatott formára vagy más tartós adathordozóra, amelyeket a megállapodás megkötése előtt ténylegesen átadtak a fogyasztónak oly módon, hogy az lehetővé tegye számára, hogy ténylegesen megismerje valamennyi jogát és kötelezettségét.

35 A Bíróság ugyanis többek között a 2008/48 irányelv 3. cikkének m) pontjában szereplő, „tartós adathordozó” fogalommeghatározására hivatkozva úgy ítélte meg, hogy ennek az adathordozónak a nyomtatott formához hasonlóan kell biztosítania a fogyasztónak az érintett információk ismeretét, annak érdekében, hogy adott esetben érvényesíthesse a jogait. E tekintetben releváns a fogyasztó számára a személyesen neki címzett információk tárolásának lehetősége, annak a biztosítása, hogy azok tartalmát nem módosítják, valamint hogy megfelelő időtartamon keresztül hozzáférhetők maradjanak, és az a lehetőség, hogy az információkat egy az egyben reprodukálják (lásd ebben az értelemben a távollevők között kötött szerződések esetén a fogyasztók védelméről szóló, 1997. május 20-i 97/7/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvet [HL 1997. L 144., 19. o.; magyar nyelvű különkiadás 15. fejezet, 3. kötet, 319. o.] illetően: 2012. július 5-i Content Services ítélet, C-49/11, EU:C:2012:419, 42–44. pont).

36 Másodszor azt a kérdést illetően, hogy a nyomtatott formában elkészített hitelmegállapodást a feleknek alá kell-e írniuk az érintett tagállam jogában előírtaknak megfelelően, meg kell állapítani, hogy a 2008/48 irányelv 10. cikke (1) bekezdésének első albekezdése egyáltalán nem utal a nemzeti jogra, következésképpen pedig az ezen rendelkezésben említett „nyomtatott forma” és „tartós adathordozó” fogalmak önálló hatállyal rendelkeznek. Értelmezésük nem határozható meg az olyan alakiságokra vonatkozó nemzeti rendelkezésekkel, amelyek alapján a hitelmegállapodásokat el kell készíteni.

37 Ugyan a „nyomtatott forma” fogalma ezen irányelvben nem került meghatározásra, az irányelv 3. cikkének m) pontjában előírja, hogy a „tartós adathordozó” olyan eszközt jelöl, amely lehetővé teszi a fogyasztó számára a személyesen neki címzett adatoknak a jövőben is hozzáférhető módon és az adat céljának megfelelő ideig történő tárolását, valamint a tárolt adatok változatlan formában történő megjelenítését.

38 A 2008/48 irányelv 10. cikke (1) bekezdésének magából a szövegéből kitűnik, hogy a „nyomtatott forma” fogalma azzal az eszközre utal, amelyen a hitelmegállapodás elkészítésre került, anélkül hogy az ilyen adathordozón az aláírás megkövetelt lenne. Mindamellett a kérdést előterjesztő bíróság konkrétabban az kívánja megtudni, hogy ezzel az irányelvvel ellentétes-e az, hogy a tagállam nemzeti szabályozásában ilyen követelményt ír elő.

39 E tekintetben emlékeztetni kell arra, hogy a 2008/48 irányelv 10. cikke (1) bekezdésének második albekezdése értelmében ez a cikk nem érinti a hitelmegállapodások megkötésének érvényességére vonatkozó, az uniós joggal összhangban álló nemzeti rendelkezéseket.

40 A nyomtatott formában elkészített hitelmegállapodás felek általi aláírásának követelménye, amelyet – amint az többek között a jelen ítélet 26. pontjából kitűnik – az alapügyben szóban forgó nemzeti jog a szerződés érvényességi feltételeként támasztja, a 2008/48 irányelv említett rendelkezése értelmében vett, a hitelmegállapodások megkötésének érvényességére vonatkozó nemzeti rendelkezések hatálya alá tartozik.

41 Márpedig sem a 2008/48 irányelvvel – amelynek célja a teljes és kötelező harmonizáció előírása a fogyasztói hitelek tárgyában számos kulcsfontosságú területen, amire az Unióban valamennyi fogyasztó érdekei magas szinten és egyenlő módon való védelmezésének biztosítása, valamint a fogyasztói hitelek jól működő belső piaca kialakulásának megkönnyítése céljából van szükség (lásd ebben az értelemben: 2014. március 27-i LCL Le Crédit Lyonnais ítélet, C-565/12, EU:C:2014:190, 42. pont; 2014. december

18-i CA Consumer Finance ítélet, C-449/13, EU:C:2014:2464, 21. pont; 2016. április 21-i Radlinger és Radlingerová ítélet, C-377/14, EU:C:2016:283, 61. pont) –, sem pedig általában az uniós joggal nem ellentétes ez a követelmény.

42 Harmadszor azt a kérdést illetően, hogy a nemzeti szabályozás által előírt, az aláírásra vonatkozó ezen követelmény alkalmazható-e az ilyen megállapodások összes tartalmi elemére, meg kell jegyezni, hogy a 2008/48 irányelv 10. cikke (1) bekezdésének megfelelően a nyomtatott formában vagy más tartós adathordozón elkészített, ezen irányelv 3. cikkének c) pontja értelmében vett „hitelmegállapodásnak” világos és egyértelmű módon kell tartalmaznia az említett irányelv 10. cikkének (2) bekezdésében érintett tartalmi elemeket.

43 Következésképpen, amint azt a főtanácsnok indítványának 35. pontjában kiemelte, az összes ezen tartalmi elemet kötelezően ilyen megállapodásba kell foglalni.

44 Ilyen feltételek mellett, amikor a tagállam előírja nemzeti szabályozásában, hogy az aláírásra vonatkozó követelmény e megállapodás összes tartalmi eleme tekintetében alkalmazandó, aminek ellenőrzése a kérdést előterjesztő bíróság feladata, sem a 2008/48 irányelvvel, sem pedig általában az uniós joggal nem ellentétes ez a követelmény.

45 E megfontolások összességére tekintettel az első és a második kérdésre azt a választ kell adni, hogy a 2008/48 irányelv 10. cikkének (1) és (2) bekezdését – ezen irányelv 3. cikkének m) pontjával összefüggésben – a következőképpen kell értelmezni:

– a hitelmegállapodást nem kell szükségszerűen egyetlen dokumentumban elkészíteni, azonban az ezen irányelv 10. cikkének (2) bekezdésében említett összes tartalmi elemet nyomtatott formában vagy más tartós adathordozón kell elkészíteni;

– az irányelvvel nem ellentétes, hogy a tagállam nemzeti szabályozásában előírja egyrészt azt, hogy a 2008/48 irányelv hatálya alá tartozó, és nyomtatott formában elkészített hitelmegállapodást a feleknek alá kell írniuk, másrészt pedig azt, hogy az aláírásra vonatkozó ezen követelmény az említett megállapodás ezen irányelv 10. cikkének (2) bekezdésében előírt összes tartalmi elemére alkalmazandó.

A harmadik és a negyedik kérdésről

46 Az együttesen vizsgálandó harmadik és negyedik kérdésével a kérdést előterjesztő bíróság lényegében arra vár választ, hogy a 2008/48 irányelv 10. cikke (2) bekezdésének h) pontját úgy kell-e értelmezni, hogy a hitelmegállapodásnak a fogyasztó által teljesítendő valamennyi fizetést konkrét időpontra való hivatkozással kell megjelölne, vagy pedig elegendő e tekintetben az említett megállapodásban egy általános hivatkozás, amely lehetővé teszi e fizetések időpontjainak azonosítását.

47 E tekintetben emlékeztetni kell arra, hogy e rendelkezés értelmében a hitelmegállapodás világos és egyértelmű módon tartalmazza a fogyasztó által teljesítendő fizetések összegét, számát és gyakoriságát, és adott esetben azt a sorrendet, amelynek megfelelően a különböző fennálló, eltérő hitelkamatlábú egyenlegekbe befizetésre kerülnek a törlesztések célját szolgáló fizetések.

48 Amint azt a főtanácsnok indítványának 55. pontjában kiemelte, az említett rendelkezés célja annak biztosítása, hogy a fogyasztó ismerje azt az időpontot, amikor az egyes teljesítendő fizetések esedékesek.

49 Következésképpen teljesül ez a célkitűzés, amennyiben e megállapodás feltételei lehetővé teszik a fogyasztó számára e fizetések időpontjainak nehézség nélküli és bizonyossággal történő azonosítását.

50 Ilyen feltételek mellett a harmadik és a negyedik kérdésre azt a választ kell adni, hogy a 2008/48 irányelv 10. cikke (2) bekezdésének h) pontját úgy kell értelmezni, hogy nem szükséges, hogy a hitelmegállapodás a fogyasztó által teljesítendő fizetések minden egyes esedékességét konkrét időpontra való hivatkozással jelölje meg, amennyiben e megállapodás feltételei lehetővé teszik az említett fogyasztó számára e fizetések időpontjainak nehézség nélküli és bizonyossággal történő azonosítását.

Az ötödik és a hatodik kérdésről

51 Az együttesen vizsgálandó ötödik és hatodik kérdésével a kérdést előterjesztő bíróság lényegében arra vár választ, hogy a 2008/48 irányelv 10. cikke (2) bekezdésének h) és i) pontját úgy kell-e értelmezni, hogy az olyan határozott idejű hitelmegállapodásnak, amely előírja a tőke egymást követő fizetésekkel való törlesztését, törlesztési táblázat formájában pontosítania kell az egyes fizetéseknek e tőke visszafizetését szolgáló részét, és az e kérdésre adandó nemleges válasz esetén arra, hogy ezen irányelv 22. cikkének (1) bekezdésére tekintettel ezekkel a rendelkezésekkel ellentétes-e az, hogy a tagállam nemzeti szabályozásában ilyen kötelezettséget ír elő.

52 E kérdések megválaszolása érdekében ki kell emelni, hogy – amint az a jelen ítélet 47. pontjában felidézésre került – ezen irányelv 10. cikke (2) bekezdésének h) pontja előírja, hogy a hitelmegállapodásnak kizárólag a fogyasztó által teljesítendő fizetések összegét, számát és gyakoriságát, adott esetben pedig azt a sorrendet kell tartalmaznia, amelynek megfelelően a különböző fennálló, eltérő hitelkamatlábú egyenlegekbe befizetésre kerülnek a törlesztések célját szolgáló fizetések.

53 Az említett irányelv 20. cikke (2) bekezdésének i) pontjából, valamint (3) bekezdéséből kitűnik, hogy a hitelező kizárólag a fogyasztónak a hitelmegállapodás teljes időtartama alatt tett kérelmére köteles részére ingyenesen, törlesztési táblázat formájában továbbítani a számlakivonatot.

54 E rendelkezések egyértelmű szövegére tekintettel meg kell állapítani, hogy a 2008/48 irányelv nem ír elő ilyen számlakivonatnak törlesztési táblázat formájában a hitelmegállapodásba foglalására vonatkozó kötelezettséget.

55 A tagállamok számára azt a lehetőséget illetően, hogy nemzeti szabályozásukba ilyen kötelezettséget írjanak elő, hangsúlyozni kell, hogy ami a 2008/48 irányelv hatálya alá tartozó megállapodásokat illeti, a tagállamok nem fogadhatnak el a szerződő felek tekintetében az ezen irányelvben elő nem írt kötelezettségeket, amikor az irányelv az ezen kötelezettségekkel érintett területen harmonizált rendelkezéseket tartalmaz (lásd analógia útján: 2012. július 12-i SC Volksbank România ítélet, C-602/10, EU:C:2012:443, 63. és 64. pont).

56 Márpedig meg kell állapítani, hogy a 2008/48 irányelv 10. cikkének (2) bekezdése ilyen harmonizációt valósít meg azokat a tartalmi elemeket illetően, amelyeknek kötelező jelleggel szerepelniük kell a hitelmegállapodásban.

57 Kétségtelen, hogy ezen irányelv 10. cikke (2) bekezdésének u) pontja értelmében a hitelmegállapodásnak világos és egyértelmű módon tartalmaznia kell adott esetben az egyéb szerződési feltételeket. Mindazonáltal e rendelkezés célja a nyomtatott formában vagy más tartós adathordozón elkészített megállapodásba minden olyan kikötés és feltétel belefoglalására vonatkozó kötelezettség előírása, amelyekben a felek a hitellel kapcsolatos szerződéses jogviszonyuk keretében megállapodtak.

58 Az említett rendelkezés ugyanakkor nem értelmezhető úgy, hogy az felhatalmazza a tagállamokat arra, hogy nemzeti szabályozásukban az említett irányelv 10. cikkének (2) bekezdésében felsoroltaktól eltérő tartalmi elemek hitelmegállapodásba foglalására vonatkozó kötelezettséget írjanak elő.

59 Az ötödik és a hatodik kérdésre következésképpen azt a választ kell adni, hogy a 2008/48 irányelv 10. cikke (2) bekezdésének h) és i) pontját úgy kell értelmezni, hogy az olyan határozott idejű hitelmegállapodásnak, amely előírja a tőke egymást követő fizetésekkel való törlesztését, nem kell törlesztési táblázat formájában pontosítania az egyes fizetéseknek e tőke visszafizetését szolgáló részét. Az ezen irányelv 22. cikkének (1) bekezdésével összefüggésben értelmezett e rendelkezésekkel ellentétes az, hogy a tagállam nemzeti szabályozásában ilyen kötelezettséget ír elő.

A hetedik kérdésről

60 Hetedik kérdésével a kérdést előterjesztő bíróság lényegében arra vár választ, hogy a 2008/48 irányelv 23. cikkét úgy kell-e értelmezni, hogy azzal nem ellentétes, hogy valamely tagállam nemzeti szabályozásában előírja, hogy amennyiben valamely hitelmegállapodás nem tartalmazza az ezen irányelv 10. cikkének (2) bekezdésében megkövetelt összes tartalmi elemet, ezt a megállapodást kamat- és költségmentesnek kell tekinteni.

61 E tekintetben emlékeztetni kell mindenekelőtt arra, hogy a 2008/48 irányelv 23. cikke értelmében a tagállamoknak meg kell állapítaniuk az ezen irányelv alapján elfogadott nemzeti rendelkezések megszegése esetén alkalmazandó szankciókra vonatkozó szabályokat, és minden szükséges intézkedést meg kell hozniuk azok végrehajtásának biztosítására.

62 Mindazonáltal az említett irányelv (47) preambulumbekezdéséből kitűnik, hogy bár e szankciók megválasztása a tagállamok hatáskörében marad, azoknak hatékonyaknak, arányosaknak és visszatartó erejűeknek kell lenniük (lásd ebben az értelemben: 2014. március 27-i LCL Le Crédit Lyonnais ítélet, C-565/12, EU:C:2014:190, 43. pont).

63 A Bíróság már megállapította, hogy a jogsértések visszaszorítására irányuló szankciók szigorúságának összhangban kell állnia a jogsértés súlyával, különösen a tényleges visszatartó erő biztosítása révén, az arányosság általános elvének tiszteletben tartásával (lásd: 2014. március 27-i LCL Le Crédit Lyonnais ítélet, C-565/12, EU:C:2014:190, 45. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

64 E tekintetben a Bíróság 2014. március 27-i LCL Le Crédit Lyonnais ítéletében (C-565/12, EU:C:2014:190) már értékelte az ebben az ügyben a hitelező kamatkövetelésektől való főszabály szerinti teljes megfosztására vonatkozó szankciót illetően – a 2008/48 irányelv 8. cikkében előírt, a hitelezőnek a fogyasztó hitelképességének vizsgálatára vonatkozó, a szerződéskötést megelőző kötelezettség megsértése esetében – a valamely tagállam által meghatározott szankciórendszer tekintetében előírt ilyen korlátok tiszteletben tartását.

65 Tekintettel az adós hitelképességének hitelező általi vizsgálatára vonatkozó kötelezettséghez kapcsolódó fogyasztóvédelmi cél jelentőségére, a Bíróság kimondta, hogy ha a kamatköveteléstől való megfosztás szankciója gyengülne vagy akár tisztán és egyszerűen elenyészne, abból szükségképpen az következne, hogy e szankció nem mutat ténylegesen visszatartó jelleget (lásd ebben az értelemben: 2014. március 27-i LCL Le Crédit Lyonnais ítélet, C-565/12, EU:C:2014:190, 52. és 53. pont).

66 A hitelmegállapodásban az ezen hitel visszafizetésével és a hitellel összefüggő költségekkel kapcsolatos feltételekre vonatkozó egyes információk feltüntetésének elmulasztását illetően a Bíróság azt is megállapította, hogy tekintettel az 1998. február 16-i 98/7/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvvel (HL 1998. L 101., 17. o.; magyar nyelvű különkiadás 15. fejezet, 4. kötet, 36. o.) módosított, a fogyasztói hitelre vonatkozó tagállami törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezések közelítéséről szóló, 1986. december 22-i 87/102/EGK tanácsi irányelvvel (HL 1987. L 42., 48. o.; magyar nyelvű különkiadás 15. fejezet, 1. kötet, 326. o., a továbbiakban: 87/102 irányelv) követett fogyasztóvédelmi célra a tisztességtelen hitelfeltételekkel szemben és annak érdekében, hogy lehetővé tegyék az adós számára a megállapodás megkötésekor az aláírt megállapodás jövőbeli teljesítési feltételeinek teljes megismerését,

az említett irányelv 4. cikke megkövetelte, hogy az adós mindazon tényezőknek az ismeretével rendelkezzen, amelyek kötelezettségvállalásának mértékére hatással lehetnek (lásd: 2015. július 9-i Bucura-ítélet, C-348/14, nem tették közzé, EU:C:2015:447, 57. pont).

67 Ezért valamely hitelmegállapodásban a teljeshiteldíj-mutató feltüntetését a 87/102 irányelv összefüggésében alapvető fontossággal bírónak ítélték, különösen amennyiben az lehetővé teszi a fogyasztó számára kötelezettségvállalása mértékének értékelését (lásd ebben az értelemben: 2010. november 16-i Pohotovosť végzés, C-76/10, EU:C:2010:685, 70. és 71. pont).

68 Márpedig a 87/102 irányelvet úgy értelmezték, hogy az lehetővé teszi a nemzeti bíróság számára, hogy hivatalból alkalmazza az ezen irányelv 4. cikkét a belső jogba átültető és azt előíró rendelkezéseket, hogy valamely fogyasztói hitelmegállapodásban a teljeshiteldíj-mutató feltüntetésének elmulasztása azzal a következménnyel jár, hogy a nyújtott hitelt kamat- és költségmentesnek kell tekinteni (lásd ebben az értelemben: 2010. november 16-i Pohotovosť végzés, C-76/10, EU:C:2010:685, 76. pont).

69 A jelen ítélet 63–68. pontjában érintett ítélkezési gyakorlat tükrében meg kell állapítani, hogy a 2008/48 irányelv összefüggésében alapvető fontossággal bíró kötelezettség hitelező általi megsértését a nemzeti szabályozásnak megfelelően szankcionálni lehet e hitelező kamat- és költségkövetelésétől való megfosztásával.

70 Ilyen alapvető fontossággal bír a hitelmegállapodásban többek között az olyan tartalmi elemek feltüntetésére vonatkozó kötelezettség mint a 2008/48 irányelv 10. cikke (2) bekezdésének g) pontjában említett teljeshiteldíj-mutató, az ezen irányelv 10. cikke (2) bekezdése h) pontjának megfelelően a fizetések száma és gyakorisága, valamint adott esetben a közjegyzői díjak, az előírt garanciák és biztosítás létezése, amint azt az említett irányelv 10. cikke (2) bekezdésének n) és o) pontja előírja.

71 Amennyiben ezen tartalmi elemek hitelmegállapodásban való feltüntetésének hiánya kétségessé teheti a fogyasztó azon lehetőségét, hogy a kötelezettségvállalásának mértékét értékelje, a hitelezőnek a kamat- és költségkövetelésétől való megfosztással járó, a nemzeti szabályozással előírt szankciót a 2008/48 irányelv 23. cikke, valamint a jelen ítélet 63. pontjában felidézett ítélkezési gyakorlat értelmében arányosnak kell tekinteni.

72 Ugyanakkor e nemzeti szabályozásnak megfelelően nem tekinthető arányosnak az ilyen szankció alkalmazása, amely súlyos következményekkel jár a hitelezőre a 2008/48 irányelv 10. cikkének (2) bekezdésében említettek közül olyan tartalmi elemek feltüntetésének hiányában, amelyek jellegüknél fogva nem érinthetik a fogyasztó kötelezettségvállalása mértékének értékelésével kapcsolatos képességét, ilyen tartalmi elemek különösen az ezen irányelv 10. cikke (2) bekezdésének v) pontjában említett, az illetékes felügyeleti hatóság neve és címe.

73 Ilyen feltételek mellett a hetedik kérdésre azt a választ kell adni, hogy a 2008/48 irányelv 23. cikkét úgy kell értelmezni, hogy azzal nem ellentétes, hogy valamely tagállam nemzeti szabályozásában előírja, hogy amennyiben valamely hitelmegállapodás nem tartalmazza az ezen irányelv 10. cikkének (2) bekezdésében megkövetelt összes tartalmi elemet, úgy ezt a megállapodást kamat- és költségmentesnek kell tekinteni, ha olyan tartalmi elemről van szó, amelynek hiánya kétségessé teheti a fogyasztó azon lehetőségének meglétét, hogy a kötelezettségvállalásának mértékét értékelje.

A költségekről

74 Mivel ez az eljárás az alapeljárásban részt vevő felek számára a kérdést előterjesztő bíróság előtt folyamatban lévő eljárás egy szakaszát képezi, ez a bíróság dönt a költségekről. Az észrevételeknek a Bíróság elé terjesztésével kapcsolatban felmerült költségek, az említett felek költségeinek kivételével, nem téríthetők meg.

A fenti indokok alapján a Bíróság (harmadik tanács) a következőképpen határozott:

1) **A fogyasztói hitelmegállapodásokról és a 87/102/EGK tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló, 2008. április 23-i 2008/48/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv 10. cikkének (1) és (2) bekezdését – ezen irányelv 3. cikkének m) pontjával összefüggésben – a következőképpen kell értelmezni:**

   – **a hitelmegállapodást nem kell szükségszerűen egyetlen dokumentumban elkészíteni, azonban az ezen irányelv 10. cikkének (2) bekezdésében említett összes tartalmi elemet nyomtatott formában vagy más tartós adathordozón kell elkészíteni;**

   – **az irányelvvel nem ellentétes, hogy a tagállam nemzeti szabályozásában előírja egyrészt azt, hogy a 2008/48 irányelv hatálya alá tartozó, és nyomtatott formában elkészített hitelmegállapodást a feleknek alá kell írniuk, másrészt pedig azt, hogy az aláírásra vonatkozó ezen követelmény az említett megállapodás ezen irányelv 10. cikkének (2) bekezdésében előírt összes tartalmi elemére alkalmazandó.**

2) **A 2008/48 irányelv 10. cikke (2) bekezdésének h) pontját úgy kell értelmezni, hogy nem szükséges, hogy a hitelmegállapodás a fogyasztó által teljesítendő fizetések minden egyes esedékességét konkrét időpontra való hivatkozással jelölje meg, amennyiben e megállapodás feltételei lehetővé teszik az említett fogyasztó számára e fizetések időpontjainak nehézség nélküli és bizonyossággal történő azonosítását.**

3) **A 2008/48 irányelv 10. cikke (2) bekezdésének h) és i) pontját úgy kell értelmezni, hogy az olyan határozott idejű hitelmegállapodásnak, amely előírja a tőke egymást követő fizetésekkel való törlesztését, nem kell törlesztési táblázat formájában pontosítania az egyes fizetéseknek e tőke visszafizetését szolgáló részét. Az ezen irányelv 22. cikkének (1) bekezdésével összefüggésben értelmezett e rendelkezésekkel ellentétes az, hogy a tagállam nemzeti szabályozásában ilyen kötelezettséget ír elő.**

4) **A 2008/48 irányelv 23. cikkét úgy kell értelmezni, hogy azzal nem ellentétes, hogy valamely tagállam nemzeti szabályozásában előírja, hogy amennyiben valamely hitelmegállapodás nem tartalmazza az ezen irányelv 10. cikkének (2) bekezdésében megkövetelt összes tartalmi elemet, úgy ezt a megállapodást kamat- és költségmentesnek kell tekinteni, ha olyan tartalmi elemről van szó, amelynek hiánya kétségessé teheti a fogyasztó azon lehetőségének meglétét, hogy a kötelezettségvállalásának mértékét értékelje.**

Aláírások